

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 firt, félévre 2 firt, negyedévre 1 firt.

Ugy a lap szellemi részét illető czikkek, mint az előfizetési pénzek a „Köznyelvelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Kóborlók a világűrben.

Fösser A.

német eredetije után közli

Király János.

„Non cadere in terram stellarum sidera
cernis?” Lucretius.

(Folytatás.)

A krónikások a 17. és 18. századból igen nagy számu lebköseségről emlékeznek, tulzottan ugyan, hanem azért legtöbbször az esemény valóságát kétségbe vonunk nem lehet. Mindennek daczára még a mult században a tudományos világ minden ily felhozott eseményről szóló adatot ignorált és csalásnak nyilvánított. Ez azért megfogható, hogy az akkor még fiatal természettudomány, melynek a régibb idők mesés magyarázataival sokat kelle küzdenie, minden hihetetlennek látszó eseménnyel szemben magát hidegen viselte; azonban, ha gondosan megvizsgált eseményt egyszerűen hihetetlennek nyilvánítunk, ez a helyett, hogy eloszlatná a homályt, inkább kételkedésre nyujt alkalmat, mi pedig — mint Humbolt helyesen megjegyzi — veszedelmesebb, mint a kritikátlan hitetlenség. Épen a 18-ik század közepén, tehát 1751-ben május 26-án nagy számu, teljesen hitelre méltó tanuk jelenlétében történt Hraschinában Zágráb mellett egy lebkösesés. Az égen tüzgolyó tünt fel, mely tompa moraj között kelet felé vonulva messziről látható vala. Nemsokára azonban mennydörgés között, sötét füstöt hagyva maga után, szétrobbant. Egyidejüleg két — egy 71 és egy 10 fontos — kötömeg esett alá s mélyen a földre furódott. A zágrábi püspök azonnal comissiot küldött a helyszínére, az eseményt fölvetve. Később a püspök a lesett követ a pozsonyi országgyűlésen I. Ferencz császár- és Mária Terézia királynénak adta át, honnan a lebkö Bécsbe vitetvén, az ásványtárban őriztetik. Daczára a nagy pontosságának, melylyel ezen s más ehez hasonló kövek esés után mindjárt megvizsgáltattak, mégis a bécsi természettudományi osztály elnöke elvetette és mesének nyílvánította még valószínűségét is annak, hogy vas- és kötömegek hullhatnának a levegőből. S mi több, még a párizsi tudományos akadémia is osztotta eme hitetlenséget, noha több tüzetesen megvizsgált lebköhullásról felvett adatokat és még köveket is kül-

döttek bizonyíték végett. Igy 1790-ben julius 26-án Juillac és Barboton kerületekben egy piros-farku halványfehér tüzgolyót vettek észre, mely rettenetes mennydörgésszerű moraj között darabokra töredezett s mintegy 8 kilometer átméretű területen széthullott. Ezekből egy 18 font nehézségű kődarabot mindjárt az említett akadémiának küldöttek; de sem ez, sem pedig a különféle — a többek közt maga a juillac-i község tanács által aláírt — ismertetés nem volt képes meggyőzni e tudós urakat.

De e merész hitelennel szemben számosan voltak s vannak és pedig mondhatnók az egész köznép, kik ezen tüneményeket nemcsak erősen hitték és hiszik maig is, hanem természetfölötti erők kifolyásának, különösen ördögök, boszorkányok ármánykodásának tulajdonították, melylyel az embereket megrontani iparkodnak. Avagy ki ne hallotta volna, midőn csendes holdvilágos estén az azurkék égbolt csillagaira szegezve tekintetét s egy-egy futócsillagot villámszerű sebességgel ellilanni észrevett, a köznép ajkairól ezen megjegyzést: valaki épen most hala meg, mert leesék csillaga? Ki ne hallott volna lidérczről beszélni, mely sokáig tüzgolyó vagy sárkány alakjában szokott vala a falu fölött keresztül a szomszéd falu egyik leányához járni, minek az lett a szomorú következménye, hogy a szép leány sárgulni, fonnyadni, száradni kezdett s minden gondoskodás daczára éltének legszebb virágában elhalt? Ki ne hallott volna kövekről, melyeket az Isten levél kíséretében az égből azért küldött alá, hogy az embereket gonoszságaikra, s ha meg nem térnek, büntetésének szigorúságára figyelmeztesse? E lap olvasói közül a legtöbbször, midőn ily dolgokról beszélni hallottak, bizonyosan mosolyogtak s úgy hiszem senki- nek sem jutott eszébe sem a futó- vagy hullócsillagok, sem a tüzgolyók, annál kevésbbé az esett köveknek valami végzettszerű következményt tulajdonítani. Hanem ez nem elég; mi, kiknek a népoktatás első és legfontosabb feladatunk,^{*)} mint ilyenek, valamint más egyéb, ugy a természet tüneményei iránt is tartozunk a népet, különösen a gyermekeket tisztába hozni vagy legalább tájékozni.

^{*)} Felolvasatott kivonatban az alesiki rom. kath. tanítótestület Csik-Sztl-Imrén tartott gyűlésén.

Végzetlen nagy szolgálatot tett e miatt nekünk egy német tudós, kinek elég bátorsága volt azokkal szemben, kik az eddig felhozott meteor-féle eseményeket kerekén tagadták, a megtörtént eseményekben hinni, azokkal szemben pedig, kik azt babonásan értelmezték és gonosz szellemek kifolyásának tulajdonították, ezen tünemény rendszerét megállapítani, azt a meggyőződés egész erejével védelmezni s makacs küzdelem után keresztülvinni. E férfiú, ki nekünk minden kritikát kiállott felvilágosítással szolgált, Chladni Frigyes volt. Született 1756. Wittenbergben. Két tárgy volt, melyhez különös kedvvel vonzódott s melylyel fáradszónak tevékeny életében foglalkozott: t. i. a hangtan és a tüzlégtünemények (meteorok). Elsővel mindjárt tekintélyes hírnévre tett szert. Lángelméjének egész erejét teljes fényében azonban azon nehéz problema megoldásánál mutatta ki, melyet a tüzlégtünemények nyújtottak. Külső alkalmat azon epochalis munkára, melyben rendszerét világosan kifejti, egy az utazó Pallas által 1771-ben Szentpétervárt fölfedezett talányszerű vastömeg nyújtott, a melyet valamely kozák a siberiai palahegyláncz legmagasabb csúcán talált.

A tatárok azt hitték, hogy az égből esett le. Midőn Pallas a vasat meglátta, még 1400 fontot nyomott s fekete szegély vette körül. Senki sem volt képes megma, gyarázni egy oly jelentékeny vastömeg származását. épen egy kopasz palahegység felületén. Erre Chladni 1794-ben a következő című iratot bocsátotta napvilágra: „Über den Ursprung der von Pallas gefundenen und anderer ihr ähnlichen Eisenmassen und über einige damit in Verbindung stehende Naturscheinungen“, melyben azt állítja, hogy a Pallas-féle vas-, valamint ahhoz hasonló meteoröttegek, tűzgolyók, viszonylagosan futócsillagok, ugyanegyfélék. És pedig a nagy világűrben szétszórta kis testek — kóborlók — melyek folyton tova mozognak, míg a föld, vagy más égi testek közelébe jövének, azok vonzerejétől elragadtatnak és arra aláhullanak. Az iszonyu sebes mozgás következtében égő vagy olvadákony állapotba jönnek s végre a benők kifejlődött gáz miatt szétrobbannak.

(Folyt. köv.)

XIII. LEO pápa ő szentségének a bölcsészeti tudományok tanítása érdekében kiadott

apostoli körlevele

a katolikus világ valamennyi patriárhája, primása, érseke és püspökéhez, kik a sz. szék kegyét bírják és vele közösségben élnek.

(Folytatás.)

Ezen eljárás nem most hozatik be, hanem tudvalevőleg az már régi és a szent atyák is gyakran használták. Amint maguk a vallásos hagyományok tiszteltreméltó tanúi és őrei is ugyanezen dolognak, hogy ügymondjuk, alakzatát ismerik fel a héberek azon eseményében, mely szerint, midőn készültek Egyiptomot elhagyni, meg volt nekik parancsolva, hogy vigyék magukkal az egyiptomiak arany edényeit és értékes ru-

háit, hogy aztán megváltoztatván azoknak használatát, az igaz hit Istenének ajálltassanak föl, holott előbb ocsmány szertartásnak és babonáságnak szolgáltak. Neocaesariai Gergely (Orat. paneg. ad Origen.) azt dicséri Originesben, hogy a pogányoknak tetsző nézetek közül sokat ügyesen átvevén, mintegy az ellenség kezéből a nyilvesszőket ragadta ki, azokat páratlan jártassággal a keresztény bölcsesség előnyére és a babonáság kárára használta föl. Nazianzi Gergely (Vit. Moys.) és nysseniai Gergely (Carm. 1, Jamb. 3.) ehhez hasonló módját a vitakozásnak dicsérik nagy Bazilban és azt helyeslik is; Jeromos pedig Quadratus Apostolorum discipulus, Aristides, Justinus, Irenaeus című irataiban és másokban is különösen ajállja (Epist. ad Magn). Továbbá sz. Ágoston mondja: „Nonne aspicimus quanto auro et argento et veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus, doctor suavissimus et martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarus? ut de vivis taceam, quanto innumerabiles Graeci?“ (De doct. chris. lib. II, cap. 40.) Ha pedig a természetes ész ily gazdag aratást termelt, mielőtt Jézus Krisztus ereje megtermékenyítette volna, mindenesetre még bőségesebbet fog teremni, miután az Üdvözítő kegyelme az emberi elme veleszületett képességeit megerősítette és növelte. — S vajjon ki ne látná be, hogy egyenes és könnyű utat nyit a bölcselkedés ilyen neme a hithez?

A jelzett bölcselkedésből származó előnyök azonban nem csupán a felhozottakból állanak. Csakugyan az isteni bölcsesség nyilatkozatai hatalmasan megcáfolják azon emberek oktalanságát, kik azon jókból, melyeket szemlélnék, meg nem tudák érteni azt, a ki vagy; sem az ő munkáit vizsgálván, meg nem ismerik azok alkotóját. (Bölcs. könyve XIII. 1.) S azért először is az emberi elmének nagy és kiváló haszna rejlik abban, hogy saját maga bizonyíték az Isten léte mellett; mert a teremtmények szépsége és nagy volta hasonlóképen megismerteti azok teremtőjét (Bölcs. könyve XIII. 5.). Továbbá az emberi ész bizonyítja, hogy Isten minden képességben páratlan tökély által tűnik ki s kivált a végtelen bölcsességben, mely előtt semmi sem marad elrejtve; azután a legfőbb igazságosságban, melyet kicsi szenvedély soha sem győzhet le, úgy, hogy Isten nemcsak igazmondó, hanem magát az igazságot megvesztegetni nem képes, sem nem csalatkozhatik. Ebből világosan következik, hogy az emberi ész Istenben való teljes hitet és Istennek tekintélyét igazolja. — Hasonlóképen az ész a mellett is tanuskodik, hogy az evangeliomi tanok csodás jelek, mintegy bizonyos igazságok bizonyos okok által eredettől fogva nyilvánultak: azért is mindazok, kik hisznek az Evangeliomban, nem vakmerően hisznek benne, mintha tudós meséket hinnének (Péter), hanem észszerű engedelmességgel saját értelmüket és ítéleteket alávetik az isteni tekintélynek. Azonban nem tekintetik kisebb értékűnek az sem, amit az ész világít meg, t. i. hogy az egyházat Krisztus alapította (mint a vaticani zsinat meghatározta) ob suam admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et in exhaustam in omnibus locis fecunditatem, ob catholicam unitatem; invictamque stabilitatem, magnam

quoddam et perpetuum esse motivum credibilitatis, et divinae suae legationis testimonium irrefragabile (Const. dogm. de Fid. Cath., cap. 3.).

Igy a lehető legbiztosabb alapokat megvetvén, a bölcselkedésnek sokszerű és soha ki nem merithető használata áll rendelkezésünkre, hogy segítségével a szent theológiának megadjuk az igazi tudomány természetét, alakját és jellegét. Azonban fölülte szükséges, hogy ezen mindnyája közt a legnemesebb tudományban a sokféle és különböző mennyei tanok részei mintegy egy testbe összesíttessenek, hogy mindegyik a maga helyén megfelelően helyeztetvén el, hogy mindegyiket a saját elvéből származtatván ugyan le, mégis egymással helyes összefüggésben legyenek; végül hogy mindegyik összesen és egyenkint a saját megcáfolhatatlan bizonyítékaival megerősíttessék. — Nem szabad hallgatással mellőzni vagy akár kevésbe venni a hit tárgyát képező dolgoknak kimerítőbb és tartalmasabb ismeretét, sőt maguk a hit rejtélyei, amennyire lehet, legvilágosabban fölfoghatóvá teendők, amit Ágoston és más sz. atyák dicsértek, azt elérni törekedtek, s a vaticani zsinat azt haszonnal járónak jelentette ki (Const. cit. cap. 4.). Ezen ismeretet és világosabb fölfogást nagyobb mérvben és könnyebben bizonyára azok érik el kik az erényes élettel és a hitben való törekvéssel bölcsészeti tanulmányokban kiművelt szellemet párosítanak, kivált miután ugyanazon vaticani zsinat tanítja, hogy a hasonló hitágazatok megérthetése céljából: tum ex eorum, quae naturaliter cognoscuntur, analogia; tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo peti oportere. (Ugyanott.)

Végül az Isten által nyert igazságokat lelkiismeretesen védelmezni, és azoknak, kik azt megtámadják, ellenállani szintén a bölcsészeti tudományt illeti meg. Azért is nagy dicséret a bölcsészetre nézve, hogy a hit védbástyájának és a vallás erős oltalmának tartatik. Alexandriai Kelemen mondja: „Est quidem per se perfecta et nullius indiga Servatoris doctrina, cum sit Dei virtus et sapientia. Accedens autem graeca philosophia veritatem non facit potentiores: sed cum debiles efficiat sophistarum adversus eam argumentationes, et propulset dolosas adversus veritatem insidias, dicta est vineae apta sepes et vallus.“ (Strom. lib. I. cap. 20.) S mint a katolikus név ellenségei a hit ellen készülvén harcolni, fegyvereiket többnyire a bölcselkedő értelemről kölcsönzik: ugy az isteni tudomány védői többet vesznek a bölcsészet raktárából, amivel a kinyilatkoztatott hitágazatokat képesek megvédeni. És nem szabad a keresztény hit középszerű győzelmének tekinteni azt, hogy az ellenségek fegyvereit, melyek az emberi értelem művészetéből használtatnak az ártalomra, ugyanazon ész hatalmasan és sikerrel visszaveti. A hiért való harcznak ezen nemét alkalmazta maga a nemzetek apostola, mint sz. Jeromos Magnushoz írva említi: „Ductor christiani exercitus Paulus et orator invictus, pro Christo causam agens, etiam inscriptionem fortuitam arte torquet in argumentum fidei; didicerat enim a vero David extorquere de manibus hostium gladium, et Goliath superbissimi caput proprio mucrone truncare.“ (Epist. ad Magn.) Sőt maga az egyház is

nemcsak tanácsolja, sőt örül neki, ha a keresztény tudorok a bölcsészetet segítségül használják. Ugyanis az V-ik laterani concilium miután elhatározta: Omnem assertionem veritatis illuminatae et fidei contrariam omnino falsam esse, eo quod verum vero minime contradicat (Bulla Apostolici regiminis) egyszersmind a bölcsész tudoroknak megparancsolta, hogy az álokoskodások leleplezésében magukat szorgalmasan gyakorolják; s sz. Ágoston is mondja: „Si ratio contra divinarum Scriptorum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit veri similitudine: nam vera esse non potest.“ (Epist. 143. ad Marcellin. u. 7.)

Valóban, hogy a felsorolt kedvező eredményekhez méltó bölcsészetet találjunk, mindenekfölött szükséges, hogy soha se térjünk le azon ösvényről, melyen a szent atyák tiszteletreméltó korszaka járt, és melyet a vaticani synodus tekintélyének ünnepélyes szavazatával, jóváhagyott. — Ha ugyanis nyilvánvaló, hogy a természetfölötti rendből több igazságot el kell fogadni, melyek mindegyike bármilyen éies elmét legyőz, az emberi elme saját gyöngeségét ismervén, ne merészeljen még nagyobbakkal próbálkozni, sem azon igazságokat tagadni, sem saját erejével méregetni, sem azokat önkényűleg fejtegetni: hanem ellenkezőleg azokat fogadja el teljes és alázatos hittel, s legnagyobb dicsőségének tartsa, hogy szolgáló vagy kísérő módjára szabad neki érintkezni a mennyei tanokkal és Isten kegyelméből azokat bizonyos tekintetben megközelíteni. A tanok azon részeit illetőleg, melyeket az emberi értelem természeténél fogva megérteni képes, egészen méltányos, hogy saját rendszere, saját elvei és indokai szerint bölcselkedjék: de korántsem úgy, hogy az isteni tekintély alól magát vakmerően kivonni látszassék. Sőt mi több, miután tudja van, hogy az, mit a kinyilatkoztatásból ismerünk, egészen bizonyos, és hogy az, mi a hittel ellentétben áll, hasonlóan az ész fegyverével küzd, a katolikus bölcsész azonnal föl fogja ismerni, hogy a hit és az ész jogaít együttesen megsértette, midőn olyan következtetéseket fogadott el, melyekről tudomására jut, hogy a kinyilatkoztatott hittel ellentétben állanak.

Tudjuk nagyon jól azt is, hogy nem hiányzanak, kik az emberi természet képességeit kellenen túl kiemelik s arra törekednek, hogy az emberi értelmet, hol ez alávettefik az isteni tekintélynek, veleszületett méltóságából kivetkőztessék s a szolgaság állítólagos igája alól mintegy kiszabadítva, még inkább késleltessék és megakadályozzák az igazság magaslatának megközelítésében. — De ezen eljárás fölülte téves és hibás; az a célja, hogy az emberek oktalanságukban és a hálátlanság bűnetől sem menten, visszautasítsák a magasabb igazságokat, és hogy maguktól elvesseik az isteni hit jórétémetnyét, melyből minden jó forrása fakad még a polgári társadalomban is. Ugyanis az emberi ész bizonyos és pedig szük határok által levén korlátozva, ennek folytán sok hibának van kitéve, és el van zárva több dolog ismeretétől. Ellenkezőleg a keresztény hit, midőn Isten tekintélyére támaszkodik, az igazságnak biztos mestere; valaki őt követi, nem hanyatlik a bizonytalan nézetek hullámai által.

Azért is azok, kik a bölcsészeti tanulmányokat a keresztény hit iránti engedelmességgel párosítják, leg-helyesebben bölcsekednek; mert az isteni igazság fénye befogadtatván a lélekbe, magát az értelmet segíti előre; s ennek méltóságából nemcsak nem von le semmit, hanem még fokozza nemességét, életét és biztonságát. — Mert ha az értelem élességét ismerik fel azon vélemények megczáfolásában, melyek a hittel meg-egyeznek: akkor méltón és haszonnal alkalmazzák az észet; amaz első esetben a hibák okait fölfedezik és rá-ismernek az okoskodás hiányaira: az utóbbi esetben pedig az ész indokait fölhasználják, azokkal a tényt be-bizonyítják, és minden eszes emberre nézve fölfoghatóvá teszik. Aki pedig tagadná, hogy az emberi ész képes-ségei szorgalom és gyakorlás által gyarapíthatók és ki-fejthetők, az oktanul azt vitatja, hogy az emberi értelem az igaz és a hamis közt nem bir különbséget tenni. A vaticani synodus azért helyesen emeli ki ama rend-kivüli jótéteményeket, melyek a hitből származnak az értelemre: „Fides rationem ab erroribus liberat ac tuetur, eamque multiplici cognitione instruit.“ (Const. dogm. de Fid. Cath. cap. 4.) Azért is az ember tudván, hogy a hit nem roszható, mintha ellensége lenne az észnek és a természeti igazságoknak, méltó hálaival tartozik Istennek, s örvendhet, hogy a tudatlanság annyi oka és a tévedés hullámai közt fölvilágított a szent vallás, mely, mintegy mentő csillag a tévely ijedelmei közepett, megmutatja az igazság kikötőjét. (Folyt. köv.)

TÁRCSA.

A szent-imrei csata.

(1442.)

Irtá

Veszely Károly,

kolozsvári prépost-plebánus.

Ébredj, hiv Muzsám! Ébredj! Szent-Imre határin
Újból fölcsendült a szellem harczy danája.
Édes e hang és lelket üdit, ha regélni megindul;
Majd a velőig hat s jajgatva repeszi szívünket;
Míg végül tombol s riadót zendit örömben;
Igy zengvén Hunyadink nagy győzelmét ama téren:

I.

Hollósról danolok, kit az Isten hősi vezérül
Küldött, rá bizván a keresztnek s drága honunknak
Védelmét, a midőn Kelet odvaiból kikerülvén,
Rettentő hadját a félhold erre zuditni
Készült, hogy minket mint fürgeteg összetiporjon.
Mert valamint az oroszánok fészket közelíteni
— Míg a család feje azt gonddal s hiven őzzeni szokta —
Büntelenül bajos: úgy valahányszor az ellen a honnak
Szélén átrontván, azt fölprédálni akarta,
Hősünk karjai őt fényes diadallal elűzték.
Erre Murád a török szultán nagymérvű haragra
Gyűlt s a vezérekhez trónjáról mérgesen így szólt:
„Győztes fegyvereim leigázták már a világnak
Nagy részét; Kelet és a Dél hódolva feküsznek
Lábam alatt; de Nyugat kapuját megnyitni karomnak
Nem sikerült még; azt a magyar büszkén oda által

Védi, eszt vesztvén, s teszi tönkre hírét a nevemnek.
De bizony él Allah s a félhold — tartva magasra —
Még mindig ragyog! Azt a magyar nép vesse homályba?
Vége szakadjon hát rögtön e gyalázatos ügynek,
És Te, Mezd bég! gyűjts sebesen legjobb seregemből
Nyolczvanezer katonát és az szine és java légyen.
Czélod most Erdély; azt gyors menetekben elérve,
Porba leverni siess, s Hunyadit hozd fogva előmbe!
Másképen haragom nyilait fogod érzeni, hidd el!“
Mint mikor a véstelt felhő közelít a határhoz,
Még a vadon fia is remegéssel néz fel az égre,
És reszketve vonul a barlang mély fenekére:
Úgy remegett a Bég jöttére egész Europa.
És nem is ok nélkül, hisz renge a föld seregének
Lépte alatt, mely — mint a vihar — felforgata mindent.
Csak Hunyadit nem hagyták el nagy lelke erényi.
Sziklaszilárd hittel s Istenbe vetett bizalommal,
Szívén hordozván a kereszt s ország közös üdvét,
Hősi vitézeivel kezdett készülni a harczra,
Kikben a baj idején s a harcz mezején soha nem volt
Sem félelem, sem vágy a halált gyáván kikerülni.
Széthordatta tehát a véres kardot a hirrel:
„Jó a török, Havasalföldjén átkelt seregével!
Itt a pogány, már Vaskapunál száguldoz az elve!
Minden honfi tehát fogjon fegyvert szaporán, és
A hős vajdának várába vonulni siessen!
Isten s ember előtt éltét eljátszta különben.“
Gyűlt is a nép; de az ozmán is sebesen behatott már
A Gyula váráig, hol a vajda kicsiny seregével
És Lépes püspök — zászlóaljával — a többit
Szivszakadottan már várták és égtek a vágytól
Megsemmisíteni a vad hordát, mely szörnyű kegyetlen
Módon a falvakat égetvén, mindent fölemésztt.
Ezt látván a vajda a várból, s hogy körülötte
Mint gyújt és pusztít mindent; mint jaggat a népség;
Fájdalmában már többé nem birva magával,
A főpappal együtt kirohant a marok sereg élén,
És neki ront Szent-Imre felé, a hová a pogány már
Ére a prédával, meg a számos, ezernyi fogolylyal,
A kiket útjában mindenhol lánczra kötött és
Rabszolgácul a tábor után hurczolt nyomorultan.
Szélvészként rohan a nagy hős és nyomja keményen
A vele szembejövő törököt s ez futva igyekszik
A táborba, hogy a biztos véstől meneküljön.
De a futás hadi csel volt ám; a hőst akarák ők,
Tört vetvén neki, így bizvást a kezökbe keritni.
Mert a Bilak tetején, a Maros partján vala rejtve
Nagy ravaszul a török csapatoknak része a lesben.
S a mint hős Hunyadit nagy tüzzel előre rohanni
Látják, engednek, hogy a lesből törve, mögötte
Elzáró lánczot képezvén, őt bekerítsék.
Lángesze ezt a veszélyt átlátván, harczy hevének
Szabva határt, seregét a várhoz visszavezette.
Égi segítséggel menekült a hős; de a főpap
Egy patak árkán átszökvén, leesék a lováról
És az utána rohant ellenségtől megöletvén,
Hősi halált a hitért s a hazáért szenvedé harczban.
Emlékét tiszteld, valahányszor a vár közelében,
Ott a mezőn, Vándor! látod fölemelve keresztjét.

II.

E balsorsu roham növelé a pogánynak a szarvát.
Szép kerített város Szeben ott, a Szurulnak az alján.
A Kelet erre vivé Nyugat áruit és a Nyugat meg
Ázsia téreiről csereképen drága szövényt.
E kincses várost prédálni megindula a Bég.
De az erős fallal védett várost kirabolni
Nem sikerült; noha ostrommal megvenni igyekezett.
Gyült ezalatt szaporán Erdélynek népe a harcra,
Telve a vágygyal a bős ellent már tönkre tehetni.
Ott a Maros partján a Kemények régi lakán is
Ép a midőn a harang a lakókat esti imára
Hívta, jelent meg a véres kard Al-Gáldon, urának
Hirt hozván, hogy az ellenség pusztit a hazában.
Láttad a méhkasban, mint forr és zug az egész raj,
Hogyha belé idegen rabló tolaodva a prédát
Vinni akarja, miként ront rá és öldösi rendre?
Igy nyüzsgött Al-Gáldon az udvari nép ama hirre.
Ez hegyezé kopját, amaz élesítette a kardját.
Talpon volt az egész éjen s munkált a cselédség.
Végezván az imát a Boldogságos Anyához
A kastélynak szép urnője: Vitézi Ilonka,
A mint hallja a zajt, mindjárt sejdítve a nagy bajt,
Igy szól férjéhez: „Simon, újra sietsz a csatába?
És én itt egyedül leszek újra kitéve a szörnyü
Aggálnak, mely bús szivemet szét fogja hasítani.
Hogy ha lehet, Simon! ezt a veszélyt bár most okerüld el!
Jusson eszedbe, milyen kétséges harcban a sorsunk.
Kérlek hát, o maradj! o ne menj! mert meghalok, érzem.“
„Drága, ne sirj!“ felelé Simon, átalöelve Ilonkát,
„A harctérre siet valamennyi lovagja hazánknak,
És Al-Gáld ura rejtőznék tubijának ölében?
Álmamban jelenést láték, hallgasd figyelemmel:
A szent Szűz maga nagy fényben trónján üle égben,
S a mint lábainál soha nem képzelt gyönyörélvben
Buzgón térdepelék, halkan végezve imámat,
Igy szólott hozzám kegyesen: „Fiam! azt akarom, hogy
Képmását hordozd a jövő harcban Hunyadinknak.“
S erre Nagy-Asszony-Anyánk édest mosolyogva előlem
Eltűnt, én bennem magyarázhatlan nemü érzést
Keltvén föl. Szózat, feleség! ez az égi Anyától;
Szózat, a melynek mély értelmét senki fölérni
Nem képes.“ „De igen“ — felelé a Vitézi családnak
Bájos sarja — „az ég e szavát megérteni könnyü.
Nő vagyok; ámde magyar, s a kereszt hive érti ez intést.
S minthogy egyéb tölem nem telhetik ebben, imámmal
Foglak, drága Simon! — noha vérzik a sziv s remegéstől
Csaknem verni szünik — buzgón a csatába kísérni.
A kegyes ég Hunyadit s titeket megvédjen a rosztól!“

(Vége köv.)

Kisebb közlemények.

— Gyergyó-Csomafalva, 1879. sept. 3. (Az új templom). A Gyó-csomafalvi rom. kath. ujonnan épült templom folyó év június hó 8-án szenteltetett föl püspök urunk ő nagyméltósága által, s azóta használtatik.

Ezen 28 öl hosszú, 7 öl széles, 12 öl magas — az erdélyi egyházmegyében a maga nemében páratlan —

épület bizánci goth stilben 16 évi készület után 4 év alatt épült fel.

Tervező költségvető mérnök tek. Margitay Gábor, építővállalkozó csik-taploczai Mánya Dávid, építész és munkavezető Kiss Sándor volt. A templom kőből épült. Mindenféle anyagokat, a pléh kivételével, a község adott. Építési ár 19000 frt; ezenkívül napszámosi munka megváltása 4000 frt. Eddig az építetető község építési ár fejében, azután vas-, téglá- s egyéb anyagokért fizetett 38000 frtot o. é. és még van fizetni való.

A díszes két oltárt s szószéket maros-vásárhelyi művész Zinthaller Mihály, a 12 változatu ped. jeles új orgonát pedig 1500 frtért ugyancsak maros-vásárhelyi fiatal művész Vass István építette.

Kitünőbb jötevőink: király Ő Felsége 300 frt, Királyné Ő Felsége 200 frt, a magyarhoni rom. kath. vallásalap 300 frt, a Szent-László társulat 50 frt, volt erdélyi püspök Haynald Lajos Ő Eminentija 200 frt, jelenlegi főpásztor urunk ő Nagyméltósága dr. Fogarasy Mihály 1000 frt és a templom fölszentelésekor használt nagybecsü pluviale- és casulának a hozzá járókkal együtt adományozása, az erdélyi rom. kath. vallásalap 1000 frt stb. pénzadományokkal járultak templomunk felépítéséhez.

A mű felséges, mert nem embernek, hanem Istennek készítettett hajlék, Isten felséges dicsőségéhez és méltóságához illő, a lelkeket égbe ragadó, hitet, erényt, áhitatot ébresztő és ápoló.

Ezen templomban könyörgünk naponta Istenhez irgalomért és égi áldásért. Könyörgünk, hogy minden rendű jötevőinket a nyujtott segélyért itt ugyan áldásainak bőségével, ott fent pedig egykor mennyei boldogságának örök bérével jutalmazza! Könyörgünk különösen erdélyi megyénket dicsően kormányzó főpásztorunkért, hogy őt áldott lelke jótékonságaiért ép egészséggel s hosszú elettel ajándékozza meg. Könyörgünk helybeli lelkészünk Egyed Pál urért, ki az építkezés körül annyit fáradozott s az új templomban éretünk is buzgón könyörög. Csomafalvi.

— XIII. LEO pápa brevije a németországi katolikusok acheni nagygyűléséhez. Szeretett fiaink! Üdv és apostoli áldás!

Minél nagyobbak voltak a korábbi nagygyűléseitek által kivitt előnyök a mi szent vallásunkra nézve, annál kellemesebben érintett Minket az új, a XXVI. nagygyűlésnek hire, mely Achenben lesz tartandó. Örvendünk, hogy azok, a kik azon feladatot nyerték, hogy a nagygyűlésre előkészületeket tegyenek, onnan indultak ki törekvéseikben, a honnan minden katolikus nagygyűlésnek irányát és erejét kölcsönöznie kell.

Mert Péter ezen Székéből kell, hogy mintegy fejköbül Krisztus mystikus testének összes tagjai szilárd szabályukat és erejüket merítsék a végből, hogy mindent, a mit Isten dicsőségére megindítanak, az egyház védelmére s díszére és a hivek hasznára igazsággal és okossággal rendeljenek el és az ohajtott célhoz vezessenek.

Azért jót kívánunk nektek és esedezünk ezen gyűléstek számára a mennyei világosság és a malaszt leg-

bőségebb segélyéért, hogy nemcsak a már megkezdett munkákat ápolja és előmozdítsa, hanem felismerje is, ha valami változásra, megszorításra vagy hozzáadásra szorul, de azután képes legyen a helyes rendszabályokat foganatosítani, hogy így a legnagyobb érdemeket szerezzé magának a vallás és hazá körül.

Ezen szerencsés sikert kérjük Mi Istentől munkáságtokra: a mely isteni segély zálogául és atyai jó indulatunk jeléül reátok, szeretett fiaink, és az egész nagygyűlésre apostoli áldásunkat adjuk.

Kelt Romában a szent Péternél, 1879. évi augusztus 21-én, pápaságunk második évében.

XIII. L e o p á p a.

Irodalom.

Bartók. — Sullay.

[Folytatás.]

III. A lelkiismeretszabadság. A modern szölamok között nem utolsó helyet foglal el a „lelkiismeretszabadság“, de mely a liberalismus szájában szintoly veszedelmes természetű, mint többi szólama. A liberálisok felfogása szerint ugyanis a lelkiismeretszabadságnak nincsen semmi határa, semmi korlátja, mely aztán a jó és rossz között nem tárgyilagos szempontból, hanem csupán az egoismus által nemzett alanyi érdekek szerint tesz különbséget, s melynek következetesen oda kell jutnia, hogy — mint ezt már sajnósan tapasztaljuk is — a tárgyilagos rosszat jónak, a hazugságot igazságnak, a bünt erénynek, a gyalázatoságot tisztességnek és becsületnek nevezi, és viszont. Mi azonban tiltakozunk a liberális lelkiismeretszabadság e hazug elmélete ellen, mely homiokegyenest ellenkezik: 1. a lelkiismerettel, mely egy szellemi, Istentől lelkünkbe helyezett delectum, mely igazán mutatja nekünk a jót és rosszat, az erényt és bünt; az isteni akarathoz köve, mely által nekünk szent akarathoz tudunkra adja; az isteni világosságnak egy sugara, melynek világánál az ész a jó és rossz közötti áthidalhatlan mélységet tisztán kiveheti; az isteni ítéletnek viszhangja, mely védöl és felment, jutalmaz és büntet. Tehát már e miatt is korlátoknak, leronthatlan korlátoknak van alávetve; hogyan lehet tehát ezt azon szabadossággal összeházasítani, melyet a szabadelvűség lelkiismeretszabadságnak nevez? — 2. Ellenkezik a józan ész követelményeivel. Az emberi észnek rendeltetése az, hogy a tőle független, de tárgyilagosan való igazságokat megismerje és átértse; természetes tápláléka, mely egyedül képes azt kielégíteni, az igazság. Legnagyobb s valóban halálos eilensége tehát az észnek a „nem igaz“, a tévely és hazugság. De a mint láttuk a liberális lelkiismeretszabadság teljes és korlátlan jogot adván minden tévelynek és hazugságnak, szabad belépti jegyet szolgáltat ezeknek az ész szentélyébe; és ez nem volna az ész elleni megbocsáthatlan bűn? — 3. Minden boldogsággal, mely csak oly rend és rendet alkotó törvény mellett érhető el, mely az egyedeknek,

ezek erkölcsi testületeinek és az egész emberiségnek helyesen, méltányosan és igazságosan kiszabja egyrészt boldogság utáni vágyainak irányát, másrészt kijelöli a határt is, melyet tullepnie senkinek nem szabad. E törvényt maga az Ur isten írta mindnyájunk szívébe, s neve: lelkiismeret. De ha valaki ezt minden erejével megsemmisíteni igyekszik, s boldogságát épen a lelkiismeret romjain, önnön alacsony érdekétől emelt hazugság és tévely bálványától várja: az önmaga égeti föl a hidat, mely boldogságához vezet. S pedig ezt teszi a szabadelvűség az ő korlátlan lelkiismeretszabadságával. — 4. Végre ellenkezik a liberális lelkiismeretszabadság az igaz szabadsággal, mely lényegében és természetében nem független, s csak annyi bennünk, sem több sem kevesebb, mint a mennyire felhatalmazva vagyunk küldetésünk céljának megvalósítására. Avagy a küldött, ki hogy feladatának teljesen megfelelhessen, minden szükséges eszközzel rendelkezik, várhat-e többet felhatalmazójától? Talán bizony még az kellene hozzá, hogy meghatalmazója akarathoz s ezzel neki kijelölt céljától is függetlenül működhesse kénye-kedve, szeszélye szerint? Igen, igen ezt akarják a liberalismus hős gyermekei. És igaz, hogy ez nagyobb szabadságnak látszik, de valójában becstelen árulás és lázadás, mely minden szabadságnak halálát hordja méhében. — Mi azonban ezzel korántsem akarjuk a lelkiismeretszabadság létjogát eltagadni. A katholicismusnak is van fogalma a lelkiismeretszabadságról. De mi, mivel a lelkiismeret nem egyéb, mint az észnek ama benső titkos gyakorlati ítélete, mely az ember akarata ellenére is bírál alá veszi minden benyomásainkat, ismereteinket, szándékainkat és tényeinket: a lelkiismeret megillető szabadságot a lelkiismeretnek minden oly befolyástól való mentességében helyezzük, mely az igaz és igaztalan, a jó és rossz felismerésében és ezek fölötti helyes ítéletnek hozatalában gátolhatná. És ezen szabadságunkat meg nem szüntetheti az sem, hogy absolut igazságokban kell hinnünk, mert azoknak igaz voltáról kezeskedik a kinyilatkoztató mindentudó Isten, már pedig mi a lelkiismeretben egyedül a jónak és igaznak engedünk szabadságot.

De ha a lelkiismeretnek feladata minden cselekményeink felett erkölcsi szempontból bíraskodni, szükségkép bírnia kell oly mértékkel, mely ezen céljának tökéletesen megfelel. S e mérték: a kétségtelen igazság. Hogy pedig a természetes ész igazságok tökéletes és teljesen megbízható mértéket nem szolgáltatnak a lelkiismeretnek, tanu reá az egész pogányság, s a modern liberális felvilágosodás áldásait élvező culturnemzetek, melyeknek sorsa, ha türethetőbb, mint a romai pogány imperatorok vaskarjai alatt nyögő népeké vala, az nem a pusztaságra alapított lelkiismeretnek köszönhető, hanem azon szent és igaz tannak, mely a művelt nemzeteket átlengi, azon evangéliomi kovásznak, mely a felvilágosodott népeket már átjárta. Honnét szerezzé meg tehát az ember lelkiismeretének valódi mértékét? „Az igazságot senki sem taníthatja, hanem egyedül csak az Isten,“ mondá már Plato. Igen, csak a minden igazság utfejek bírja önma-

gában azt a tekintélyt, mely velünk közlött igazságait a józan ész előtt azonnal föltétlenül szentesíti. Istenhez tehát, s az ő családhozhatóan tanszékéhez, a kath. egyházhoz kell vezetnünk a nemzeteket, ha szívnünkön fekszik a népek lelkiismeretszabadsága. — A liberalismus bűne, hogy a lelkiismeretet Istentől függetleníti, s ezzel nyakát szegi magának a lelkiismeretnek. A szabadelvűek ugyanis soha sem fogják megmondhatni, meddig terjed a lelkiismeretszabadság. Szerintök az vagy korlátlan, vagy addig ér, a meddig az állam fegyvere. És mi ezen tévelygésnek oka? hol van a hiba? A hiba ott van, hogy nem hisznek Krisztusban, ki szabaddá teszi; nem arra építik szabadságunknak evangéliomát, mire a szeretett tanítvány szent János, nem ezen örök igazságot veszik fel alapul: kezdetben vala az Ige, és az Ige Istennél vala;“ hanem azokhoz csatlakoznak „kik el nem fogadták őt.“ Nem csoda tehát, ha a liberalismus nem adhat nekünk mást, mint Kain szabadságát.

IV. Vallásszabadság. Vallás és lelkiismeret a legszorosabb viszonyban állanak egymáshoz. A vallás, midőn a természetes igaz és jó ismeretének kiegészítéseül a természetfölötti igazságokat — mint a lelkiismeret zsinórmértékét — feltárja előttünk, nem csak tudásunkat, hanem lelkiismeretünket, valamint annak szabadságát és tökéletesíti. A lelkiismeret pedig, midőn akaratunkat a jónak is igaznak megvalósítására képesíti, a vallást alanyivá teszi, az egyedban és társadalomban. A lelkiismeret tehát legfőbb tényezője az alanyi vallásnak, és a szabadlelkiismeret a vallásszabadságnak, mely az embernek minden gyakorlati szabadságai között legszentebb, legszükségesebb s legsérthetlenebb java, mely minden fajú és nyelvű, művelt és barbár népek, minden rangú és állapotú embernek lelkében egy mindennél nagyobb és semmi által nem pótolható szükségetet képez. És minő a szabadelvűség vallásszabadsága? A modern liberalismus arról akarja meggyőzni a világot, hogy a vallásszabadság abban áll: hogy minden ember úgy tisztelheti Istent, a mint tudja és akarja, vagy ezt a tiszteletet egészen meg is tagadhatja. De e meghatározásban nem jut szerep a lelkiismeretnek, a mely pedig a vallástól, mint láttuk, el nem választható, mely azt, mint különben holt tökélet, egyedül van hivatva gyümölcsözővé tenni. A liberalismus vallásszabadsága tehát nem egyéb, mint lelkiismeretlenség, s ennél fogva vallástalanságra vezet, sőt istentagadásra. Mert ha az embernek telyes és korlátlan szabadsága van hinni és nem hinni: ugyan mi alapon lehetne követelni, hogy valaki Isten létét igaznak tartsa? De ezek ellenében a protestantismusra szokott hivatkozni a szabadelvűség, mely bárha a szabadkutatás czimén ugyanazon elvet veszi a vallásszabadság alapjául, mégis csak vallás. Csakhogy a protestantismus még elég jókor belátta a szabadvizsgálódás elvének veszélyes voltát, s azt a gyakorlati életben elvetette; papságot, szószéket, templomokat, iskolákat, stb. intézményeket állított fel a vallás fenntartása és terjesztése végett. A liberalismus vallásszabadsága továbbá igazság- és erkölcslenes, midőn az emberi véleményt, az alanyi nézetet és tévelyt, az önzés, önérdék, bűnös indulat és szenvedély

által nagyra nevelt tévelyt és hazudságot az igazsággal a lelkiismeretben párhuzamba állítja; midőn az igazságokból folyó jogok és kötelességek ellenében a balvélemény és igaztalanság önkényét tojja előtérbe, sőt ezt annak következményeit, az igazságot és erkölcsöt az ember önkényétől teszi függővé. s ezzel tárt kaput nyit a tévelynek és bűnnek. A hitehagyott Julián császár után Luther volt az első, ki ezen vallás szabadságnak keresztelt korlátlan vélemény szabadságot ennyire kiterjeszté. De ugyan ő az is, ki a szabadkutatás következményeit, követőinek erkölcstelenségét oly élénken festi, hogy szinte undorodik s megborzád az ember. „Ha csak az utolsó itéletnek napja meg nem szakítja e gonosz játékot. — mondá egy alkalommal — Isten elveszi tőlünk az ő evangéliomát, és oly sötétséget bocsát a német nemzetre, melyre borzalom gondolni is.“ És kedvezőbb véleményt, fájdalom, mai liberális korunkról sem táplálhatunk! — Mi tehát a helyes vallásszabadság alapja? Ez nem lehet más, mint a telyes, tökéletes, minden kétséget kizáró változhatatlan szent igazság, melyet midőn az Üdvözítő szent tanaiban velünk közölt, lelkiismeretünket az igaznak és jónak dicsőséges szabadságával ajándékozta meg, mely pedig lelke és éltető eleme a vallásszabadságnak. Akkor van ugyanis valódi vallásszabadságunk, ha teszszük, mit lelkiismeretünk parancsol vagy tilt. A vallásszabadság tehát a józan bölcsészet és a kath. tan szerint lényegében nem egyéb, mint a benső lelkiismeret szabadságnak megtestesülése az embernek külső cselekményeiben. igazi valósága abban áll: hogy az ember Istene tanait és törvényeit vagyis a szent igazságot örök czéljának megfelelően, ugy teste ösztönei, mint mások ellentétes akarata ellenére is, csupán lelkiismerete kívánalmái és saját önelhatározása szerint szabadon követheti, gyakorolhatja és tetteleg valósíthatja. — Mi kívántatik tehát a vallásszabadság gyakorlati valóságához? a) hogy mindenki a vallás igazságait megismerhesse; b) azok szerint cselekedhessék; c) legyen tekintély, ki ezekben szabadon ítélhessen; d) egyesek és államok e jogokat tiszteletben tartják. Mi most már a vallásszabadságnak biztosítóka? Tán az ész uralma? Ámde az ókor mást mutat. A római birodalom például, hol az ókori nemzetek minden gazdagsága, tudománya, bölcsészete, törvénye, ipara és művészete öszpontosult, a leggyalázatosabb erkölcstelenségben és zsarnokságban lelte enyészését. Avagy annak haladásában? Nem tagadjuk nagyot haladt korunkban a világ, de ha az újkor találmányai és fölfedezései ismeretesek lettek volna az óromai tiszta ész előtt, bizonynyal még mélyebbre sülyesztették volna ama kor jellemét. Vagy talán az állammindenhatóságtól várható a szabadság? De a pogányi Roma, mely az állammindenhatóságnak megtestesült képviselője valá, erős ugyan, de vallásüldöző volt. Függebőn marad-e tehát a kérdés? Legkevesbbé sem. A kit a nemzetek szabadságuk megalapítására közmegegyezéssel szükségesnek tartottak s epedve vártak, megjelent: Krisztus Jézus. Ő az ki az igazság és erkölcs szent szabadságát e földön is lehetővé lette, s

a családi, társadalmi és állami életbe beplántálta, ki igaz, szent vallásában a vallásszabadság egyedüli biztosítékát nekünk hagyta. Igen, csak a katolicismusban van a valódi vallásszabadság, másutt önkény. — Azonban, hogy a vallásszabadság közöttünk megtestesüljön és állandósíttassék, kell, hogy mindenekelőtt szabad legyen az egyház.

(Eoilyt. köv.)

A napi események köréből.

— Főpásztorunk dr. Fogarasy Mihály ő Nagyméltósága f. é. szeptember 17-én áldásdus életének 80-ik évébe lépett. Ezen 80 év a főpásztor életében az egész 19-ik századot képviseli, mint melynek világrendítő események viharai közt kezdődő első évében született, a két első évtized tovább fejlődő mozgalmainak hullámai alatt mint ifjú fölnövekedett, s az ezek után következő évtizedek elvarczai közt folyó nagy eseményekben mint férfi szerepelt s messzeható hordereju cultur-tények megindításának és tova lendítésének erős eszközlője volt; a század második felében pedig a hazai és keresztény társadalom fájó sebeinek gyógyítására irányuló jótékonyaságaival s áldozataival különösen Erdélyt, mint püspök, a szó szoros értelmében elárasztotta, s jelenlegi eleterős testalkatának és viruló egészségének kedvezőleg megadja a nagy Eg azon további kegyelmet, hogy a század alkonyát is dicső tényével mint a püspöki kar Nesztora bevilágíthassa. 80 év és félmillio irtot megközelítő egyházi, iskolai és jótékonyasági alapítványi dicsősége a béke csókjában üdvözlék egymást szept. 17-én; oly hosszú sora az éveknék, oly dicső koszoruja egy tevékeny élet erény-bokrétájának, mit Isten csak különösen kegyelt gyermekének enged; mit szóval kelőleg méltatni, tollal méltólag rajzolni nem lehet. Itt író és olvasó egyformán egy szívdobbanásban találkozik; a kebel, a nagyság bámulatától, egy szent kegyelet érzésének hatása alatt olvadoz.

A központ érezte is a kebel e kegyeletét s verenszerűleg sietett azt nyilvánítani. A nap vigélyn este 7¹/₂ óraker a püspöki lak udvara élénk mozgalom színhelye lett. A várőrséget képező badeni ezred jeles zenekara lámpafény mellett játszott Rákóczi-induló s még három kitünő műdarabbal lepte meg püspök ur ő Nagyméltóságát, ki a nagyterem ablakaiból ngos Kolo zsi Antal cz. prépost ur társaságában szemlélte a szép jelenetet s hallgatta végig az estélyi zenét, kegyteljes tekintettel s hajlongással fejezve ki tetszését s köszönetét a kedves meglepetésért. Másnap a tiszteleti tények hivatalos alakban is ismétlődtek. Déléltt 11¹/₂ óraker a helybeli papok és tanárok jelentek meg, kiknek nevében mélt. Lőnhárt Ferencz vál. püspök és nagyprépost tolmácsolta a mély tisztelet és fiui ragaszkodás meleg érzetét. 12 óraker a helyőrségi tisztikar — a várparancsnok vezetése mellett — teljes számban megjelent, hogy a születésnap évfordulója alkalmából üdvkivánatát fejezze ki a katonaság iránt is annyi jó indullal viseltető főpásztor iránt.

De nemcsak a központ, hanem egész Erdély, sőt az egész ország katolikusainak s önzetlen honfiainak szivhurjain is a kegyelet, tisztelet, hála és szeretet érzete megpendül; sőt maga a sajtó elismeréssel adózik a nagy térfi érdemei iránt.

A többi lapok érdeklődőleg főlemlitik az eseményt, a „Magyar Allam“ következő szép s részünkről is hatványozott fokban elfogadott és hangsúlyozott kívánat által emlékezik meg:

„Dr. Fogarasy Mihály erdélyi püspök ő exciája ma tartja születésének 79. évfordulóját. Jókivánságainkkal csatlakozunk az imákhöz, melyek ezen ünnepélyes alkalomból ő exciájáért a Mindenhatóhoz szállanak. Erdély boldognak érezheti magát, hogy azon aczél aggastyán vezeteli lelki ügyeit, kiben a hazafiság, szeretet, áldozatkészség, bölcsesség egyenként nagy! Az élet Ura tartsa meg Őt az egyháznak, hazának és nagy nyájának addig, míg simeoni kívánságai mind teljesülnek! Legyen e szerény pár sor halvány tolmácsa azon milliók érzésének, kik ő excellentiáját szeretve tisztelik; képezzék egyetlen harmatcsoppjétt azon tenger szeretetnek, mely őt jogosan övezi!“

— „A szent-imrei csata“, melynek felét mai szá- munk „Tárczája“-ban közöltük, külön füzetben is megjelent. Veszely Károly prépost-plebános ur irodalmi tevékenységének ezen hazafias szellemü nyilvánulatát ajálljuk olvasóink különös figyelmébe.

— Lapunk érdekében. Az idő kereke sebesen forog, munka közben alig vesszük észre a tova tűnő napokat, s csak midőn a pályatéren egy nevezetesebb ponthoz érünk, eszmélünk föl, hogy szemlét tartva, újra megindítsuk a gépezetet, újra rendeződvé, a láthatár bizonyos irányát megjelöljük s a czél körszeletéből egy rész megfutására előkészületeket tegyünk.

A „Közművelődés“ terhes pályáján is — folytonosan morzsolva, zúzva a nehézségek eléggördülő szikladarabjait — eljutottunk Isten kegyelméből a második évfolyam utolsó évnyegyedéhe z. Midőn itt új lélekzetet veszünk, a jó ügy szolgálatára ismét megeresztjük a vitorlákat, s Istenbe vetett bizalommal nyitunk előfizetést az október-decemberi évnyegyedre.

Lapunkat csupán az előfizetők- és társulati tagoktól bejövő díjak tartják föl. Annál behatóbb kérést vagyunk bátrak intézni az előfizetőkhez, hogy előfizetéseiket megújítani, s a társulati tagokhoz, hogy díjaikat befizetni sziveskedjenek.

Előfizetési ár egész évre 4 frt, félévre 2 frt, évnegyedre 1 frt; alapítótagsági díj 50 frt, pártolótagsági díj 5 frt, működőtásági díj 2 frt. Az alapítótagok többé semmit sem tartoznak fizetni; azon pártolótágok, kik sem 1878-ra, sem 1879-re nem fizettek, tartoznak fizetni 5 frt 25 krt, a működőtágok ugyanazon esetben tartoznak fizetni 2 frt 50 krt. Azon pártolótágok, kik 1879-re 5 frtot fizettek, tartoznak 1878-ra fizetni 1 frt 25 krt, vagy megfordítva; azon működőtágok, kik 1879-re 2 frtot fizettek, tartoznak 1878-ra fizetni 50 krt, vagy megfordítva.

Egyszersmind ez alkalommal legszívélyesebben kérjük a társulat működő tagjait, hogy sziveskedjenek köteles munkálataik beküldése által a lap változatosságát elősegíteni; a társulat külső választmányi tagjait pedig, hogy hivatali körükben állásuk tekintélyének latba vetése által a társulathoz tagokat, alapnak előfizetőköt szerezni s így befolyásukkal az ügynek lényeges lendületet adni kegyeskedjenek. Kelt Gyulafehérvártt, 1879. sept. 20. A szerkesztő-bizottság.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztő-bizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak: ÁVÉD JÁKÓ, BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, GIDÓFALVY GERGELY.

Nyomatott Klüger Bernátnál a lyc. gyorsajtóján Gyulafehérvártt 1879.